

УКРАЇНСЬКА ЧАСОПИСЬ

ВИХОДИТЬ У КАТЕРИНОСЛАВІ ДВІЧІ НА МІСЯЦЬ.

16-го январа 1912 року.
Рік другий.

№ 2.

КАТЕРИНОСЛАВ.
ЦІНА 10 к.

У М О В И П Е Р Е Д П Л А Т И:

на рік 2 р. 40 к., на півроку 1 руб. 20 к., на 1 міс. 20 к., кожне число нарізно 10 к.

Гроші треба посилати на адресу: Катеринослав, Проспект, книгарня М. Лозинської, для редакції „Дніпрових Хвиль“, або Московська, 7, К. Е. Котову. Просимо шановних передплатників, посылаючи гроші, подавати точно вище зазначену адресу.

ЗМІСТ: Мазепинці чи Богдановці? Три стрічі—Д. Яворницького. Новий рік на Запоріжжі—В. Степового. Концерт з творів Я С. Степового у Москві—С. Русової. З українського життя.—По ини нашого письменства—Е. Малога. Оповідка.

Читаючи треба вимовляти **И** як **Ы**: **рыба**—рыба, **І** як **И**: **сіни**—сны, **є**—**йе** **моє**—моје, **є**—**з тебе**—теба.

Мазепинці чи Богдановці?

Останніми часами по багатьох російських газетах „правого“ напрямку почали з'являтися дуже чудні статті про український рух. Пи-

шеться по них, буцім то українство—дуже шкідливий та небезпечний для російської держави рух, буцім то українці—німецькі чи які там запроданці, що вони зрадники, „мазепинці“... Оце раз-у-раз пишуть

„Новое Время“, „Кіевлянинъ“, а за ним озвався і якийсь А. Волинець у нашій катеринославській „Рускій Правді“. Що ж воно таке? Що воно означає? Невже може бути хоч яка небудь доля правди в тому, що вигадують про нас всякі Меньшикови та Савенки, що пишуть по тих газетах?

Кожному, хто хоч трохи ознайомлений з історією українського руху, звісно, що основою цього руху є бажання просвітити темний український люд, підняти його на вищий щабель культурного життя, засвоїти йому через розвиток його мови і письменства культурні надбання інших, освіченіших народів. Такий характер прийняв український рух од самого початку свого, з часів Котляревського і Квітки, таким він зостається й досі. Де ж тут небезпечність для держави? Хіба в тому, що всі українці будуть освічені й культурні, що вони балакатимуть і вчитимуться своєю рідною мовою, хіба в цьому буде яка небезпечність для братнього великоруського народу і для великої російської держави? Адже ж цю державу збудували так само українці як і великоруси, так за що ж українці мають поневірятись і бути якимись пасербками? Тай хіба можна де знайти більше вірних, більше „лояльних“, як кажуть, підданих як українці! І оце на них зводиться такий наклеп. Та за що ж? За те, що вони хочуть говорити своєю прабатьківською мовою, якою говорили за часів святого князя Володимира, коли хрестилися у православну християнську

віру, якою говорили за Богдана Хмельницького, добровільно прилучаючись до братньої і єдиновірної Москви,—мовою, яка брешить у милозвучних піснях народа, у його думках величніх, мовою, на якій писав свої безсмертні твори великий поет славянського світу—Шевченко!

Один з наших перевертнів, той, що, як каже поет, „рідну матір роспинає“, киевлянінський наймит—Савенко почав звати нас, свідомих українців, „мазепинцями“, а себе і своїх одноступців, таких же перевертнів, зве „богдановцями“. Який це паскудний наклеп на славного гетьмана, батька козацького Богдана, і що за безсоромне крутіство! Адже навіть у шкільних підручниках стоїть, що гетьман Мазепа, думаючи одірвати Україну од Москви, спірався тільки на старшину козацьку, що хотіла зробити з України таку ж пансько-аристократичну державу, як і Польща. Ця старшина готова була з'єднатися з ким завгодно, аби тільки застерегти свої „вольности і привелеї“, а найголовніше—щоб мати владу над простим народом, „черню“. А коли через яких півсотні літ петербургський уряд дав отій старшині владу над поспільством, вона так же швидко й легко одріклась од своїх „сепаратистичних“ ідей, як тепер який Савенко одрікається од рідного краю, од рідного люду, що його вигодували, зрікається рідної мови. Народ вірно оцінив Мазепинські наміри—і не пішов за ним. Коли так було 200 років тому назад, то кому ж би спа-

ло на думку якесь „мазепинство“ тепер? Хіба комусь божевільному. Теперішній український рух іде за іншим імям, за тим славним імям, яке нахабно гребуть до себе своїми брудними лапами оті Савенки та інші сіячі братовбійчої ненависти і ворожнечи. Так, ми йдемо за Богданом Хмельницьким! Він, прилучаючись до Москви, як рівний до рівних, поставив умовою забезпечення вільності козацької, давніх прав і самопорядкування України, одним словом того, що тепер зветься автономією. Все це списано в його переяславських пунктах. Так само й ми стоїмо за тісний звязок державний з братнім народом великоруським. Ми тільки думаємо, що народові великоруському зовсім нетреба, що б українці зрікалися своєї мови, свого національного обличча. І державі російській цього не треба. Од того, що український народ, просвітившись на своїй рідній мові, стане більш освічений, більш культурний, од того держава тільки виграє. Програють тільки Савенки та інші брехуни, бо ні на кого буде тоді гавкати. Але що ім інтереси російської держави! Невже ви думаете, що вони так щиро за них піклуються? Ім треба на когось набріхувати, когось цькувати, бо таке їх ремесло, з того вони хліб ідять. От і все.

І коли треба когось винуватити в сіянні розбрату, різниці між обома братніми народами, то це саме їх, отих „савенковців“. Вони роблять дуже шкодливу роботу, оббріхуючи цілком неповинний україн-

ський народ і його культурних діячів, викликаючи підозріння, недовірря в одних, і незадоволення, обурення у других. Це та руйницька робота, що найбільше шкодить державі. І дай Боже, щоб їх робота мала як найменше успіху, щоб ім перестали вірити й перестали прислухатись до їх отруйних річей. А наше діло—чисте, і правда наша раніше чи пізніше виявиться перед світом.

Три несподівані стрічі.

(Кінць).

Поминуло вісім років з того часу, як міні трапилась приключка в хуторі Богодарі, коло річки Вовчих вод і Гайчура. За ті вісім год багато утекло води в широкому Дніпрі і в тихій річці Вовчій. Багато де чого скоїлось і в мойому сумному, мандрівному житті.

За ті вісім років я устиг уже виходити увесь Крим, виїздити половину Кавказу, завітати у далекий, на Білому морі, Соловецький монастирь, ознайомитись з Західним краєм, заглянути у Царство польське, побувати в Закаспійській країні, Туркестані і в далекій Персії. Багато за ті часи перемінилось і в мойому умі і в мойому серці, а Запоріжже усе таки миліше усього було міні у світі; туди попрежньому неслись усі мої думки і усі заповітні мрії мої. „Як то там, думалось міні, у тому заповітному Запоріжжі, чи попрежньому коливаецця од тихого степового вітреця і низько стелетця по землі білий, блискучий ковил? Чи попрежньому там річки Гайчур та Вовча несуть ясні води

свої? Чи попрежньому пливе над тими річками ярко-золоте сонечко і, сміючись, купається в їх чистих водах, заливаючи своїм промінням їх темно-зелені береги, де-інде оточані високим очеретом, де-інде засіяні грудням гранитових скель? Чи попрежньому у тих місцях висипає, ночної доби, в неосяжній небесній височині нечисленна сила зтиха миготячих синясто-блакитних зорь? А в безмежному просторі степів чи попрежньому високі могили та буйні вітри ведуть таємничу розмову про давно минулі, але славні події славних степових багатирів?

І ось я, повний таких питаннів, помчався на тихі води, на ясні зорі, у край веселий, між мир хрещений.

То було року 1891, теж місяця липця. Тоді я їхав уже навверле, од Славгорода до хутора Богодара, а не од Богодара до Славгорода, як раніш того було. І на той раз сонце палило немилосердно. Але на передодні випав гарний дощ, і через те в повітрі не чути було тієї степової спеки, яка в ній звичайно чується в дні великої суши і при нерухомому повітрі в степу. Конячки мої швидко бігли по твердо-грунтовому шляху, на якому на той раз не було і на признаку пилуги, зметеної дощем попереднього дня, а німецька бричка плавко котилась по гладенько убитій дорозі, дзвінко „поцуцокуючи“, як сказав мій візчик, своїми новими сталевими вісями і новими колесами з вставляними в них утулками.

Поминувши кілька сел, слобідок та хуторів, ми нарешті вискочили на високий кряж, звідкіля убачили річку Гайчур і по той бік річки Гайчура уздріли приятний хутір пана Михеєва, Богодар, і потім то-о швидко скотились з спадистого

кряжа до самого мосту, перекинутого од одного до другого берега річки. Коло мосту мій візчик припинив коней, і я виліз із брички, щоб пройтись по мосту пішки. Проїшовши міст, я убачив за поруччям його сліпого старця, який сидів з розпухлим животом прямо на землі, підобгавши під себе ноги, держав у руках дерев'яну, розмальовану чашечку і, нахилившись низько, усією головою, до землі, жалібно волав: „Дайте, православні люде копійочку! Подайте, божії люде, сліпенькому копійочку!“ Я розтулив свій гаманець, витяг із нього мідяка і наближивсь до старця, щоб подати йому свою лепту. Пильно споглянувши на лице старця, я спіймав у ньому щось-таке давно знайоме міні, але ніяк не міг пригадати, де і коли саме я бачив цього чоловіка. А він усе кивав головою і таким тоскним та жалібним голосом, який розъятряв міні серце і проймав мою душу, прохав милостині.

— Відкіля ти, чоловіче божий?

— Із Богдара, паночку.

— Із Богдара, кажеш?

— Із Богдара ж. Оцього, що тут зараз на сугорці, за річкою.

— А як же тебе звуть, чоловіче божий?

— Захарьком звуть, Ковалевщенком.

— Господи Боже мій! Та це ж ти той самий Захарько, що колись-то тут...

— А ви хто ж такий, паночку?

— Я... Пам'ятаєш, як ми колись-то отут, у панській хаті, укупі гуляли?...

Безсчасний сліпець од таких моїх слів здригнув усім тілом своїм, знов перепитав моє імня і прізвище і після того гірко-прегірко заплакав. Я так був уражаний усією

цією несподіваною для мене стрічею, що не здолав знайти у себе а ні жодного словечка, щоб як-небудь розважити безчасного страждальця. Я стояв, немов скам'янілий, на одному місці і тільки дивувався тому, що зробили літа з дорогим для мене, по згадкам, чоловіком.

„Ох, літа, літа, що ви творите!“
Поминуло вісім год, і за ті роки зовсім здоровий, бравий парубок,

слабий такий зробивсь? поспитав нарешті я, подавивши в серці своєму великий сум.

— Та що? Бодай би і не казати що!...

І тут сліпець розповів міні, як у нього якось-то, дуже палкого і ясного літнього дня, в возовицю хліба із степу на тік, несподівано заболіли очі. Спершу вони боліли не-с-так кріпко, а потім де далі, усе дужче і дужче, і очі йому усе

Українські кобзарі: Степан Пасюга, Іван Кучеренко, Павло Гащенко і Григорій Кожушко.

завзятий танцюриста, великий чудомор зробився сліпим старцем, хирим, з розпухлим лицем, тремтячими руками і роздутим животом. І ось він, бідолаха, усе ридає і ридає і, не вважаючи на видиме своє силкування, ніяк не здолає спинити своїх сліз. „І звідкіля ці сльози у мене беруться? Сліпий же я, а дивись ти, як сльози течуть“!...

— Та що ж з тобою сталось, голубчику мій, що ти сліпий та

більше і більше укліякали. Ходив він і до баби-знахурки, і до якогось-то селянського лікаря, нарешті і до земського дохтура, але усе було даремно: ні од кого не запоміг собі ні помочі, ні полегкості і потім того зовсім осліп. До того ще захопив собі десь-то пропасницю, яка мучила його кілька місяців безупинно і нарешті викликала йому водянку. Живучи в одному дворі і в одній хаті з рідним братом своїм,

чоловіком жорстоким і недоумкуватим з природи, він зовсім підпав під його п'яту і терпів од нього не тільки докори, а навіть і тяжкі побої за те, що не допомагав йому в хазяйстві, зробився залишньою тяготою в сім'ї і займав у хаті даремне куток. І що ж було для бідолахи таким кутком? Таким кутком для нього була піч, на якій безсчасний страждалець валявся не тільки зімньої доби, а навіть і в літні, палкі дні, щоб нагріти себе од пропасниці, яка жорстоко гнітила його.

— Ну, а що ж тая дівчина Вустя, яка уряд з тобою жила та кохала тебе?

— Дівчина Вустя? Моєю дружиною стала і діточок трьох міні придбала, та тільки і вона через мене слаба та хира стала, та й дітки мої якісь-то безсчасні та вбогі зародились на світ. Горе навкруг мене! Як єсть горе і більш нічого! Я хоч би так, щоб і вмерти, так дуже жалко покинути маненьких діточок.

Справді, безсчасний чоловік опинився навкруги в горі, великому і невимовному горі, і я ніяк не міг допомігти йому. Витягнувши злиденну бомажку із кишені, я думав хоча цією абищицею втішити горопаху. Але сліпець, узявши од мене однією рукою милостиню, другою швидко перехрестивсь і тут же несподівано заявив, що на другий день він пішкама піде до села Покровського і там найме батюшку одправити молебен, бо він уже давно хотів зробити тее та тільки не мав для того грошей.

Такі несподівані слова безсчасного сліпця не меньч вразили мене, як і те, що молодий та бравий парубок несподівано зробивсь слабим та бідолашним старцем.

Ось живий зразок терпіння і

віри, віри і терпіння! в думці сказав я сам собі і з тим покинув сліпця сидіти коло мосту, а сам подався геть далі по шляху.

Пізньої осені того-ж таки року повертався я назад мимо хутора Богодара на Гуляйполе. Погода була якась-то журлива і сумна, така, що наводила на серце тугу і викликала тяжкі думи у голові. Мрячив дрібний і холодний дощ. На передку моєї брички сидів осовілий хлопець Грицько Дереберя і вяло ньокав на свої коні, щоб за сонця добратись нам до Гуляйполя, головного місця моєї мандрівки на той раз.

Ось і Богодар. Ось і сумне коло Богодара кладовище. На кладовищі чорніє свіжа, тільки що виведена могила, з білим, ще непочорнілим од ча́су хрестом і з начепляною на хресту, теж білою хусткою, яка тіпалась на вітрі округ хреста. Попереду пленталась по дорозі за водою якась-то стара бабуся. Побачивши проїзджачих, вона стала осторінь, щоб не переступити дороги з пустими відрами, і низенько нам уклонила.

Здорові, бабуся!

— Здоровенькі, паночку!

— Спасибі, що не перейшли з пустими дороги!

— Ні за віщо дякуєте.

— Кого ж це у вас Господь прибрав, що хрест стоїть та ще й хустина округ хреста метляється.

— Захарька Ковалевщенко.

— Захарька Ковалевщенко?

— Еге-ж! Тут такий сліпий чоловік був...

Немов би гострим ножом шемнула мене така одповідь бабусі...

Так от де твій кінець, колись-то веселий парубок, а потім того горопашний старець! Не витрїмав бідолаха, не витерпів, покинув скор-

ботний світ і знайшов собі инчу „юдоль, идеже ни печаль, ни воздыханіе, но жизнь безконечная“... Нехай же над прахом твоім земля пером!...

— Грицько!

— А що?

— Чи доїдемо ми сьогодні до Гуляйполя?

— А чому ж нам і не доїхати?

— А дорогу добре знаєш?

— Як свою кишню.

— Ну, так поганяй же коней!

І ось ми ідемо усе далі і далі, поспішаючи приїхати до міста, поки дощик не перейшов у справжній дощ. Але, вкупі з нами поспішає і дощик, а з ним повіває і степовий вітрець.

— Грицько!

— А що?

— Чи так ми ідемо?

— Будь би то так, а обтім хто його зна.

— Як же ж воно так, коли раніш вітер дув нам у спину, а тепер дме у бік?

— А ось ще трішки проїдемо, то й побачимо, чи воно так, чи воно не так.

Ідемо далі, усе поспішаючись уперед. Але укупі з нами поспішає і дощик. Тільки тепер це уже не дощик, а великий дощ. Небо давно уже затяглось темними хмарами і зробилось темніше самого пекла. Десь-то, поки ще оддалеки, розносилося гуркотання грому і розгорталась на всю широчину неба блискавка. А ми усе тарганимось і тарганимось і невідомо в яких місцях. Коли ось наша бричка несподівано і якимсь-то одразу хильнулась у бік, і ми вмент так і полетіли униз та ще й накрили сами себе коробом брички. Усе, що було з нами у бричці—кавуни, хранзолі, овес у мішку, сало, ніж, сіно,

килим, чамайдан з ріжними речами—усе те звалилось на нас вагою і розповзлось проміж нас. А наші коні, добре потомляні іздою, спинились на місці, стали, мов би укопані у землю, і неначе питали у нас, а що ж воно із цього дива та вийде тепер.

І такечки, коні наши стоять, а ми сами лежемо.

— Грицько!

— А що?

— Чи ти живий?

Живий! А ви живі?

— Живий!

— Грицько!

— А що?

— Чи ти не поламавсь?

— Ні, а ви?

— І я ні! Давай уставати.

— Давайте.

І ось ми починаємо силкуватись, щоб видряпатись із-під короба брички; але даремне наше силкування, — ми ніяк не здолаємо того зробити: короб дуже важкий для нас. І знову ми лежемо, а коні наши спокійно стоять, а дощ льє, як із відра.

— Та треба ж, скільки не лежи, а треба усе ж таки уставать.

— Та й треба таки!

І ось я то так, то сяк, хоча й з превеликою натугою, а все ж таки видряпавсь із-під короба; але Грицько, одягнутий у важку свиту і узутий у велечезні чоботи, з великою на голові шапкою, ніяк не здолаєвилізти із-під брички. Силкуюсь підняти бричку уверх, ніяк не підійму: вона дуже важка для мене самого і до того ще треба підіймати її супроти якоїсь-то гори. Але ще і ще кілька силкування, і бричка трішки ссунулась з місця, а в той мент виповз із-під неї і Грицько. Коли ось перед нами свіркнула блискавка і слідком за нею грюкнув страшений грім.

— Еге, тепер я знаю, куди ми заїхали.

— А куди?

— У Нехвельдову.

— Що ж воно далеко од нашого шляху?

— Не-с-так і далеко: верстов вісімнадцять у бік...

— Добре ж ти й дорогу знаєш, Гриць.

— Знав колись, а тепер усі патороки грім одбив.

Тим часом блискавка ще яркіш блеснула нам у вічі, і тут ми убачили усю обставу, яка була коло нас: праворуч круте і глибоке бескеддя, ліворуч широкий і довгий став, а просто, перед очима, вузька гребелька, з якої ми і обенберились до самого берега ставка. Візьми коні наши ще три—чотири аршини уперед, і ми попали б як есть у самий став.

— Ну, тепер, Грицю, що ж ми будемо робить?

— А що? Я виведу коней по греблі на дорогу, а тамечки сядемо тай посунемось далі. Тепер я уже дорогу так добре знаю, як у своїх штанях очкур, що як треба міні, то й на пам'ять намацаю його.

— А може б нам краще заїхати до німців та у них і заночувать?

— Е, тут такі гаспідські німці живуть, що не тільки нас, а десь і самого Христа не пустять ночувать.

Прововтузившись кілька часу, мацаючи скрізь пальцями траву, ми розшукали усі наши речі, навіть до невеликого ножика, який випав із торби на траву, склали те все, як було, у бричку, потім того нешвидко сповзли з греблі і, нарешті, піднялись у вільний степ. Але тут, назустріч нам, подув такий вітер, од якого навіть коні і ті почали повертати у бік свої го-

лови. Ні, треба нам, як би воно не було, треба десь-то заночувать! Але Грицько і тут визволив мене із біди: він завірив мене, що не більш, як через хвилину міста, ми будемо коло хутора куркулів і тамечки можна нам буде заночувать; а що той хутір не-с-так далеко од нас, Грицько простяг руку у далекий степ і показав на вогник, який мигтів десь-то далеко у степу. Але в рівному степу такий вогник видно буває іноді за добрий десяток верстов. А проте я все ж таки здався на досвід Грицька, і ми посунулись до хутора куркулів.

Куркулями звать в „Новій Росії“ захожих із другої губерні людей, які купляють у степах шматки землі і заводять на них власні хутори; то воно виходе, що куркульце не „собственне“, а „нарицательне“ слово, теж, що „прихідько“, або „чужинець“, чи хоч „брездець“. Так ото до таких-то куркулів і направив своїх коней мій Грицько. Іхали ми мабуть час, а запевне три чверті часу, поки нарешті не прибились до двох хаток якогось-то невідомого хуторка і спинились коло тієї хати, де світився у вікні жовтенький вогонь.

— Стукайся, Гриць, у вікно та прохайсь, щоб пустили ночувать.

Грицько наближився до вікна і почав злегка стукати пальцем у скло.

— Хто там такий? почувся глухий і здавляний голос по той бік вікна.

— А як нам, пане, казати, хто ми такі?

— Кажі—мировий суддя.

— Мировий суддя!

— А яке йому призвище?

— А яке сказати призвище?

— Кажі—Гладкий.

— Мировий суддя Гладкий!

— А звідкіля Бог несе?

— А як казати, звідкіля нас Бог несе?

— Кажі—із Покровського Бог несе.

— Із Покровського Бог несе!

сліз і, стуливши міцно руки свої, виводе над своєю ненькою рідненькою довге голосіння, сумне і протягле, немов би на спів. І яке ж воно чудове та поетичне голосіння те!

Швидко після того рипнули двері, і до нас вийшов якийсь-то недужий і старий дід, без шапки, з непокритою головою, не вважаючи на заливний дощ. Він нам об'явив, що з великою радістю пустив би нас переночувати, але його спіткало велике горе: у нього тільки що умерла жінка і тепер коло неї він, старий, та його доросла, але слабая дочка. А проте, коли уже нам треба схватись од дощу, то ми можемо пересидіти у холодній хатинці, через сіни од тієї, де небога лежить.

Що ж його було у Бога робить? Звичайно не зоставатись під заливним дощем?

Так, хоч-не-хоч, а треба було згодитись з дідом і йти у холодну хатину на всю ніч.

Тяжко дивитись на сумну картину страти дорогої людини в якій-небудь сім'ї. А ще тяжче бачити те серед убогої обстави, при повному безлюдді, у дикому, глухому степу. Тут тільки того й люду, що „ветхий“ літами батько та „слабая“, се-б то недужая з природи, його дочка та й більш нікого, з ким би можна було ім страшне горе своє поділити. Затеж і оплакують вони своє лихо, особливо дочка! Вона гаряче припадає до холодного тіла своєї матері, гаряче цілує її похолоділі уста, льє цілі річки гарячих

Запорозький собор у Новомосковську.

„Ой, ненько моя рідненька, сивая голубонько! На що ж ти мене несчасну зоставила, на що ж ти мене, моя ненько, безсчасну покинула? Чи я своє счастя в неділю проспідала, чи я своє счастя в п'ятницю проспівала? Доле моя безсчасна, доле моя безталанна! Минулася моя доля і воля без моєї неньки рідненької. Не стало моєї зозуленьки,—нікому тепер зо мною ласкавого словечка сказати. Устань, моя матінко, устань моя рідная! Прикажи міні, мамочко, що робити. Промов слово ласкаве, промов слово привітливое! Не чуєш ти, моя родителько, не чуєш мене, моя ріднесенька! Одходили твої ніженьки, одробили твої рученьки, оддивились твої оченьки. Не чуєш, моя ненько,

прогнівалась. Занімили твої губоньки, заплющились твої оченьки, закріпились твої реченьки. Що ж ти кріпко на мене розгнівалась, що не хочеш міні, моя ненько, і словечка промовити? Що ж ти міні, моя нене, не казала, звідкіль нам тебе виглядати? Із якої сторони і коли нам тебе в гості ждати? Чи к Різдву? Снігом занесе! Чи к Великодню? Водюю зальє! Чи к Святої неділеньці? Травюю заросте! Як не будеш к Миколі, не будеш ніколи. Так всі твої тропки і доріжки заростуть. Коли буде зозуля кувати, я буду її питати, чи не бачила сивая зозуленька моєї неньки рідненької. Скажи їй, зозуленько, як міні тошно, як міні гірко без неньки жити: хто мене завидить, той мене, сирітоньку, й зобідить. А зозуленька не буде всієї правди казати... Ой, ненько моя рідненька, на що ж ти мене, моя ненько, безсчасну покинула? Де ж міні, моя нене, тепер счастья шукати? Чи моє счастья в огні сгоріло, чи в воді потонуло, чи моє счастья вітром роздуло? Ой, ненько ж моя, голубонько, не покидай же мене сиротою“!..

Убога обстава, страшне горе, уразливі слова голосіння глибоко запали в мою душу, збентежили мене до кінця, до самого краю. Я усю ніч не міг і на одну хвилину замгнути очима, то дослухаючись до слів голосіння, які я уже знав на пам'ять, то ловлячи вухом страшне виття вітра та грюкотіння грому, які грізно бушували та гуркотіли в дикому степу тієї ночі. І в таку годину, Господи ти Боже, та таке горе людям! „На смерть та на родинки немає годинки“ згадалися міні слова, які я чув од одного діда на заїзді раніш того дня.

Плач і стогін чути було усю ніч, але буря і грім з опівночі по-

троху почали стихати, а на світанні їх уже зовсім не було чути. Тільки що розвиднілось, як мій Грицько уже й застукотів бричкою коло вікна. Я тую ж хвилину захопив з собою свій чамайдан, попрощався з убитим горем дідом та його безсчасною дочкою, упав у бричку і подався геть на Гуляйполе, куди і прибув, без усяких приключок, ранком тогож таки дня.

Д. Т. Яворницький.

Новий рік на Запоріжжі.

(Кінець *).

Далі розпочиналася справа вибору нового січового уряду. Довбиш знову бив у литаври, скликаючи тих братчиків, які вже покинули були майдан. Усе товариство знову збиралося в коло. Знову кошовий звертався до товариства з новим запитанням; „сьогодні в нас новий рік; чи не бажали б ви, братчики, по давньому звичаю, перемінити свою старшину і вибрати нову?“— Наступала дуже тяжка хвилинка для старої старшини, хвилинка товариського суду над нею, бо зараз все коло козацьке скаже свій присуд над нею. Як що товариство було завдоволене своєю старшиною, то на наведене вище запитання усе козацтво гукало: „ви—добрі пани! пануйте ще над нами!“— Коли ж старшина не подобалася, то вона не чула такого вигуку й мусила покласти на столик ознаки свого високого достоїнства і йти по своїм куріням, подякувавши товариству за панування. Коли товариство спокійно пропускало скину-

ту старшину, то це було ще гаразд, бо коли братчики знали за ким-небудь з старшини якусь провину або неправду, то тут же таки починався страшенний галас, товариство розпочинало ляяти старшину й гнати її з посади. Кошовому, наприклад товариство кричало: „покинь, скурвий сину, своє кошевьє, бо ти вже козацького хліба наївся! йди собі геть, негідний сину, ти для нас нездатен! положи свою булаву, положи!“...

Скинувши стару старшину, рада приступала до виборів нової. Перш усього вибирали кошового. Ця справа захоплювала все зібрання. Кожен курінь бажав провести свого кандидата; на майдані здіймався страшенний галас й метушня; чути було вигуки окремих імен і лайки. Кожен з товариства мав право виставляти кандидата на кошового, кого лічив здатним до такої поважної посади; хто не хотів вказаного кандидата, лаяв його, доводив про його нездатність та нікчемність. Але кандидати, почувши своє ймення, повинні були зараз же втікати з ради до свого куріня і вижидати, чим скінчаться вибори. Як тільки виявлялося, хто найбільше бажаний у кошові, з юрби одділявся десяток або й більше козаків, і йшли до того куріня, до якого належав ухвалений кандидат. Послідній, почувши, що його обібрали, не згожувався, одмовлявся од такої честі, але його не слухали, брали по-під руки, підпихали з-заду, штовхали в боки й тягли на раду, вигукуючи: „йди, сякий такий сину, бо тебе нам треба, ти тепер наші батько, ти будеш в нас паном!“ Притягши обранця на серед майдану, оповіщали, що його обібрано кошовим і давали йому в руки булаву. Давній звичай вимагав, щоб кандидат одмовлявся

од такої честі і тільки після третього разу давав свою згоду. Тоді довбиш вітав нового кошового, бьючи у литаври, а з товариства виходили сивоусі діди, найповажніші козаки, підходили до його, посипали його снігом або піском, коли ж було мокро, то мазали йому голову грязюкою, промовляючи: „бувай здоров, батьку!“ Робилося це за-для того, щоб обібраний пам'ятав, що він став вельможним паном тільки з ласки товариства. Кошовий вклонявся на всі сторони, дякуючи братчикам за честь, а ті під цей час вітали його криками: „будь, пане, здоровий та гладкий! Дай тобі, Боже, лебединий вік, а журавлиний крик!“ На при кінці вводили нового кошового в церкву й ставили його „в кошовському станку“, себ то на тому місці, де завше стояв кошовий (такий „станок“ можна бачити й тепер у Катеринославському музею імені А. Н. Поля).

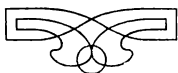
Так же само вибирали далі військових суддю, осаула та писаря, давали кожному ознаки його січового достоїнства і теж кожного обібранця вводили в церкву й ставили коло кошового „в станку“, призначеному для окремого члена з військової старшини. На цьому й кінчалася новорічна рада на Запоріжжі. На другий день раду знову було скликано, щоб обібрати нових військових „служителів“ і вирішити інші справи.

Оттак відбувалися ради, коли все йшло звичайно, без непорозумінь та партійного поділу товариства. Але траплялися й такі роки, коли доходило до заколоту та бійки. Між січовиками помітно було дві партії—сіромашня й заможні, які завжди ворогували між собою, і ця ворожнеча найдужче виявлялася під час виборів. Одна партія

бажала свого кандидата, друга його проганяла, лаяла, штовхала, валила на землю й навіть біла. Верх був тій партії, яка була дужча й побивала своїх супротивників. Не раз було так, що навіть куріні було руйновано, а кандидати мусили тікати з Січі, щоб забезпечити собі життя.

У 1750 році бійка йшла навіть у самій церкві. Частина товариства ухвалила за осаула Клима Щербинівського, дала йому осаульську палицю, ввела в церкву і поставила в осаульському станку. Але друга частина козаків вибрала Івана Третяка і теж повела в церкву, де під той час вже й правилася вечерня. Побачивши Клима на осаульському місці, вороги його випхнули з станка і, поставивши там Третяка, почали бити „смертельно“ Клима і кровю його залили церковну підлогу. Старший ієромонах признав потрібним запечатати після цього на який час церкву. Насильство над Климом стало причиною до загальної бійки між товариством, і ця бійка тяглася цілих три дні. Бурхливі були й ради 1759 та 1768 років. Про заколот 1759 р. стало відомо цариці Єлизаветі, й вона мусила з цього приводу висловити своє незадоволення, наслідком якого було те, що на другий рік (1760-й) просте товариство навіть не приймало участі у виборах старшини, а робили це тільки курінні отамани та найповажніші козаки. Що до ради 1768 р., то вона була настільки бурхлива, що навіть такий впливовий кошовий, як Петро Калниш, мусив тікати з Січі, передягнувшись у чернечу одужу...

В. Степовий.

Концерт зтворів Я. С. Степового у Москві.

Коротенька замітка в № 263 Ради 1911 р.—за український гурток „Кобзарь“ у Москві—кінчалася бажанням, щоб „артисти гуртка „Кобзарь“ по змозі знайомили слухачів своїх з творчістю наших композиторів молодшої генерації“.

Одним з таких талановитих молодих композиторів можна вважати Я. С. Степового, творам якого був присвячений в „Кобзарі“ концерт 28-го декабря. Сама думка за цей концерт цілком належала голові гуртка І. А. Алчевському, відомому видатному співцеві Московської Імператорської Опери. Молодого композитора було закликано з Петербургу. До програми концерта було введено найкращі твори Степового за для співу, закликано було найкращі сили Московських оперних театрів. Меццо-сопрано Калінович, з дуж гарним музикальним почуттям виконала ніжну колискову пісню „Місяць ясененький“ (на слова Лесі Українки), бас Павловський виконав дуже гарно кілька №№, з яких найбільше вражіння, глибоке й чуле, зробили „Ой поля“ (на слова Кониського). Баритон Томашевський дуже артистично виконав „Із за гаю сонце сходить“. Не мало успіху випало на долю сопрано Д-ки Калиновської, яка співала одні з найкращих творів Степового— „Скоро сонце засміється“ й „Не беріть із зеленого лугу верби“. Ці речі, а також дует Алчевського й Томашевського „Не цвітуть квітки зимою“, та „Ой поля“ зробили на слухачів найглибше вражіння.

Яків Степанович Степовий—учень петербургської консерваторії і завше дуже щиро ставився до українських петербургських гуртків.

З його допомогою завше складалися усякі музикальні вечірки української молоді, ніколи не одмагався він акомпаніувати артистам в концертах, що впоряжали різні українські організації в Петербурзі. Останніми часами Степовий дуже цікавився старовинними наголосами українського церковного співу, народними піснями. На превеликий жаль, він так обтяжений усякими справами в Петербурзі, що не може довший час гостювати де небудь в Україні на селі. Він придбав би там певні музикальні підвалини за для розвитку свого гарного, видатного композиторського талану.

Творчість Степового глибока, в ній виразно лунає щиро українська композиція, мелодії не взяті з тої або другої пісні народньої, але вони наче вихорані на українському лоні—в них чується український сум невітшний, ніжна, глибока ласка. Гармонізація вже стоїть на європейських основах і д. Алчевський, в своїй передмові до концерта, зовсім справедливо висловився, що твори Степового виводять нашу рідну музику на широкий світ, ставлять українські мелодії на одну висоту з сучасними європейськими творами. Од себе додамо, що романси Степового по настрою ближче підходять до романсів Гріга.

Слухали концерт 28 декабря з великою увагою, в просторному залі „Кобзаря“ зібралось багато українців і чимало великоросів. Усі були захоплені музикою, гарним виконанням, красою творів. Деякі речі повторювалися кілька разів. Панував якийсь такий гарний настрій, почувалось якесь єднання між слухачами й виконавцями. Хотілося ще й ще слухати ці чулі рідні мелодії, й артисти охоче повторювали, співали з якоюсь щирою

ласкою й до молодого композитора, й до слухачів, які так захоплювалися чарівними згуками. В кінці концерта композиторові зроблено сердечні овації. Усім хотілося його вітати, шанувати, дякувати.

Перед другим відділом концерта, д. Петлюра подав деякі характеристики тих українських поетів, на чіє слова утворив музику Степовий.

Дуже гарне вражіння зробив оцей концерт і уся проста, щира атмосфера українського гуртка „Кобзарь“. Голова гуртка І. А. Алчевський своїм чудовим артистичним виконанням особливо захоплював й чарував слухачів. А ще більш можна його подякувати за упорядкування цього концерта, який дав таку моральну за допомогу молодому композиторові й виявив поступ нашої рідної музики.

І ця атмосфера єднання артистичного й щирого настрою була здебільшого утворена І. А. Алчевським, його видатним артистичним талантом і громадськими відносинами до гуртка.

С. Русова.

3 українського життя.

Ялинки на Катеринославщині. Минулими різдвяними святками, як звичайно, по деяких селах уряжались ялинки для дітей. Підчас дитячих забав на ялинці читалися вірши та байки і співалися пісні. Ялинка, улаштована мануйлівською „Просвітою“, мала, звичайно, чисто український характер. Діти виголошували українські вірші, співали гуртом пісні. Усім дітям, що були на ялинці (а їх було більш 250) роздано було ласощі в торбинках з написом „не забувайте Просвіту!“, а також книжочки, закуплені за гроші—15 руб.—подаровані на цю мету катеринославською „Просвітою“. Такий же характер мала ялинка улаштована в с. Дієвіці—самими ж селянами. Тута також була українська декламація й співи, а дітям роздавано ласощі й книжочки. По місцевих газетах подаються звістки з різних сел пр

різдвяні ялинки, на яких сливе скрізь були й українські номери співу й декламації.

Українське життя у Москві розвивається дуже жваво. Осередками цього життя являється музично-драматичний гурток „Кобзарь“, де головою відомий оперний артист Іван Алчевський, і українська секція товариства Прихильників славянської культури. Обидва ці товариства мають власні помешкання; особливо гарно розвивається „Кобзарь“, на концертах якого виступають, дякуючи заходам пана голови, артисти імператорської і приватної (Зіміна) опери. На засіданнях української секції т-ва славянської культури читаються дуже цікаві наукові доклади про українознавство і ведуться баблачки на ці теми. Тепер у Москві починає виходити „Украинская Жизнь“, яка також сприятиме гуртованню українців, об'єднуючи українські літературні сили у Москві.

„Гетьман Дорошенко“ — нова пьеса Л. Старицької-Черняхівської — виставляється з великим успіхом труппою М. Садовського у Києві. Пьеса пройшла вже десять разів, аж ось з наказу п. київського губернатора заборонено більше її виставляти.

Українське народне мистецтво на з'їзді художників у Петербурзі. Минулими різдвяними святками у Петербурзі одбувся з'їзд художників і діячів мистецтва. Серед ріжних питань, про які говорено на з'їзді, виникло питання про художню допомогу кустарям і взагалі про народне мистецтво, про потребу націоналізації цього мистецтва і додержування стиля. Але виявилось, що для більшості членів з'їзду саме поняття „національного стиля в народньому мистецтві“ є незрозуміле. Даремне д. Щербаківський, помічник директора київського художнього музею, доводив, що існує велика різниця між національним стилем у великоросів українців, поляків та инш., що один і той же сюжет інакше змалюють або розроблять яким иншим способом великорос, а інакше українець; але все це д. Щербаківський говорив даремне: члени з'їзду були глухі й сліпі на його резони...

Будівництво в українському стилі робить все більш і більш успіхи. У Києві недавно відкрито на Курнівці будинок народньої школи імени С. Ф. Грушевського, збудований у укр. стилі. У Харькові збудовано дуже стильний будинок І. Х. Бойка на Мироносицькій вулиці по проекту архітектора С. П. Тимошенка. Там же у Харькові мають будувати в укр. стилі художню школу. У нас в Катеринославі й околицях його збу-

довано вже коло десятка невеликих будинків в укр. стилі, а на проспекті докінчається будівля великого будинку В. М. Хрінникова, до найменшої дрібниці додержаного в укр. стилі.

Ювілей С. Павленка. 19 декабля минуло 25 років літературної діяльності Сергія Павленка, досить відомого українського поета, публіциста і громадського діяча. Катеринославська „Просвіта“ привітала ювілята такою телеграмою: „Рада катеринославської Просвіти вітає вельмишановного Сергія Павловича з днем 25 ліття його літературної діяльності і шле сердечне бажання довгих літ праці для добра рідного краю“.

Українські книгарні в Одесі. До недавнього часу в Одесі існувала одна українська книгарня „Діло“, а оце тепер одчинилася нова книгарня під назвою „Просвіта“ (Ніженська, 53). Властиво кажучи, ця книгарня існувала ще й раніше під орудою В. Хоменка; тепер же її впорядковано наново і справу поширено. Коли ж то наш Катеринослав спроможеться хоча б на одну українську книгарню?

Новини нашого письменства.

Видавництво „Український Учитель“, Ілюстрована бібліотека для дітей: № 37. Цап та баран. Лисичка, тівчик і котик. Народні казки. № 38. Рукавичка. Дід та баба. Народні казки із збірки В. Грінченка. № 39. Цікаві оповіданнячка про собак. Переклала М. Заїрня. № 40. Г. Андерсен. Дівчинка з сірниками. Стокротка. Казки. Переклала М. Заїрня. № 41. С. Черкасенко. Ахметка. Оповідання. № 42. Ю. Сірий. Про горобця, сляного молодця. Оповідання. № 43. Проф. М. Богданов. Миши. Оповідання старої п'яні. Перекл. О. К. № 44. Г. Шерстюк. Соловейко. Одуд. № 45. Сміховина. Збірничок веселих віршів та приповісток. № 46. Ш. Перро. Червона шапочка казка. Переклала С. Русова.

Ціна № 45—7 коп., № 39 та 43—по 6 коп., решта по 3 коп.

Улюблені народні українські казки, троє з кращих казочок світових дитячих письменників; цікаві оповіданнячка про собак, з яких діти навчатимуться розуміти й поважати де-

які рухи й вчинки собаки; миші, їх первісне й теперішнє життя, миша—співуха; пташки — соловейко, одуд, горобець—турботливе життя пташок; злиденне, сумне життя шахтарського заробітчанина—татарина, який покинув дома кохану родину й серед чужих, ворожих людей шукає заробітку й рятує цих людей підчас пожежи в шахті; нарешті збірничок веселих віршів та приповісток—такий різнородний і багатий матеріал для дитячого читання дають перелічені вгорі десять книжочок „Українського Учителя“.

Випускаючи їх, видавництво, видно, дбало про інтереси дітей різного віку: разом з народними укр. казками із збірки Б. Грінченка, „червоною шапочкою“ й де-якими инш. оповіданнями, що залюбки слухають і розуміють і діти дошкільного віку, видано й „Ахметку“ С. Черкасенка, якого з повним розумінням можуть прочитати тільки старші діти першого періоду шкільного віку.

„Ахметка“ є кращою книжочкою з тих книжок, що належать у цьому десяткові українським авторам. Важно в свій час дати до рук дитині (та й дорослому читачеві з поміж темного селянства й робітництва) таку книжочку: національні й релігійні ріжниці не заважатимуть їй тоді хоч би й „мухоїда-нинові“ (як дражнили „Ахметку“) зазирнути у душу душею й побачити й зрозуміти радість, і смуток, і гуманні пориви тої чужої души. (NB. Пояснюючи в книжці незрозумілі слова, щоб же було сказати, й що-то воно „штейгер“, „мазут“, „рурка“!).

Меньш вдалою з книжок укр. авторів треба вважати оповідання д. Сірого „Про горобця, славного молодця“. Автор завзявся „вибілити“ горобця, який на його думку,

в розумінні народньому є грабіжником і злодюгою, і повторює в своїй книжочці навіть такі забобони народні: „вона, погань (с. т., горобці) Христа вигрїбала з ями, та кричала мучителям, що він ще „жив!“ „жив!“ А потім, щоб довести, очевидно, що „пташка ця стає людині у великій пригоді і не зневажити її треба, а щиро шанувати“, починає вустами самого горобця збивати народні забобони й розповідати про клопотливе та користне життя цієї пташки. При тому горобчиха в одному місці каже: „Не добро його (людини) крадемо ми, а беремо тільки те, що нікому не потрібне, тай то не завжди“. Горобець тут згодився з нею, а в иньшому місці сам хвалиться горобчисі: „Сама знаєш, що то за щастя—сидіти десь на сояшникові й лузати насіння, або залізи в конопляник і дзьобати сімня!“

— А хіба ж сояшники та конопляники не добро мое?—спитає колись д. Сірого якийсь селянин, котрому до рук попаде його книжка. Після оповідання д. Сірого як що й шануватиме маленький читач горобця, то хіба тільки через те, що д. Сірий пише, що так треба, себ то з пошани до друкованого слова. Чуттям же цього він не зрозуміє, через те й переконанням таким не перейметься. Пригадуємо ми, як прекрасно справився з таким завданням у своєму оповіданні „Старый воробей“ російський письменник М.-Сибиряк: і сміються багато діти, читаючи його оповідання, але ж і тужать виразно, коли автор оповідає про безщасну загибель цілої горобинячої родини, й тут же на очах переймаються якимсь теплим почуттям до непосидливого турботника—старого горобця. І разом з тим з цього коротенького оповідан-

рячка хоч розвідку пиши до підручника—так багато у йому змісту! Коли вже видавництво намірилося заводити у цей десяток оповідання про горобця, то краще було б вже „Старого воробья“ перекласти!

Дуже добре складено збірник веселих віршів та приповісток „Сміховина“. Він зразу уводить маленького читача в круг чисто дитячої думки й фантазії і дає дитині дуже багато цікавого матеріалу для веселої розваги. Ті приповідки й віршики, що уміщено в збірнику, можуть викликати в пам'яті читача багацько інших подібних народніх укр. приповісток, відомих дітям; а „Чижикове весілля“, наприклад, може трохи й незрозуміле дитині міста,—у сільській дитини викличе просто захоплення.

Переклади з чужих авторів уміщено в чотирьох книжках виданого десятка. Д-ка М. Загірня переклала „Цікаві (справді цікаві!) оповіданнячка про собак“, д. О. К.—оповідання проф. М. Богданова „Миша“. Викликати симпатії читача до цього звірятка без порівняння важче ніж до горобця, а як просто й добре справився з своїм завданням проф. Богданов. Його оповіданнячко про колишнє й теперішнє життя хатніх мишей та про мишу—співуху читається увесь час з повним зацікавленням, хоч, правда, написано його вже для більшеньких дітей

першого періоду шкільного віку: воно викличе в них багато запитань не тільки про мишаче життя, а й про колишнє й сучасне життя людини. Про переклади з Г. Андерсена (переклад М. Загірньої) й Ш. Перро (пер. С. Русової) говорити не будемо: ми радіємо, коли бачимо такі переклади: хоч потрошку, а все ж таки зменшуються ті величезні скарби світових перлин в дитячій літературі, яких поки що не можуть знати українські діти, або краще—досі ще можуть знати тільки в перекладах на чужу російську мову. Взагалі про цілий десяток книжочок, виданих оце „Українським Учителем“, треба сказати, що видавали їх люде, які, видно, добре знають, на які згуки можуть одгукнутись ніжні струни чистої дитячої души й які почування й пориви треба в тій душі викликати й закріпити. І ми певні, що книжочки ці швидко знайдуть собі просторий шлях до тих, кому такий гарний подарунок зробив к Новому року „Український Учитель“. Тим більше, що й з зовнішнього боку їх видано дуже чепурно й старанно: прекрасна мова, виразні, гарні ілюстрації, прикрашені стільними українськими малюнками обгортки.

Є. Малій.

Редактор-видавець *К. КОТОВ.*

„Х Л И Б О Р О Б Ъ“

двухпедфальний, иллюстрир., селськохоз. журналъ

Издається Харьковскимъ О-вомъ Сельскаго Хозяйства.

ХЛИБОРОБЪ распространяетъ с.-х. знанія среди крестьянъ и частныхъ владѣльцевъ украинской полосы черноземной Россіи; печатается понятнымъ изложеніемъ статей на русскомъ и украинскомъ языкахъ.

Отвѣты на вопросы даются всѣмъ подписчикамъ журнала.

Годовые подписчики получаютъ: 24 книги журнала, не менѣе 48 страницъ каждая; 3 книги по специальнымъ вопросамъ; 1 с.-х. календарь-альманахъ „Хлиборобъ“ на 1912 г.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: 1 годъ—1 р. 50 к., ½ года—1 руб., отдѣльн. №—10 коп.

Адресъ редакціи: Харьковъ, Московская, 10. Телефонъ 716.

Отвѣтственный редакторъ, агрономъ **С. М. Кузнецовъ.**